

Gunnar Eliasson:

Produktivitet, vinster och ekonomisk välfärd – hur ser sambanden ut?

Produktivitetsutvecklingen inom industrin i vårt land har under senare år diskuterats och analyserats i ett flertal skrifter. I sin bok *Produktivitet, vinster och ekonomisk välfärd – hur ser sambanden ut?* (IUI 1991) framhåller Gunnar Eliasson, att denna produktivitetsutveckling inte kan förstås eller förklaras enbart genom en analys av makrosamband. Författaren konstaterar, att den förändring av totalproduktiviteten som vi vanligtvis utgår ifrån vid våra analyser inte är något annat än det priskorrigerade måttet på förräntningen av kapitalet. Denna förräntning påverkas lika mycket av att de "rätta" produkterna tillverkas som att tillverkningen sker effektivt från kostnadssynpunkt. Följaktligen påverkas produktiviteten av hur vår ekonomi är organiserad och hur resurserna fördelas inom ekonomin. Produktivitetsutvecklingen bestäms av hur kapitalmarknaden och dess allokeringsmekanismer fungerar.

Författaren har uppfattningen, att svensk och europeisk industri inte kunnat ta tillvara den snabba internationella tekniska utveckling som skett genom att omvandla denna till ekonomisk tillväxt. Svensk industri har emellertid inte saknat den kompetens som varit nödvändig i detta avseende. Eftersom svenska företag besuttit denna förmåga, måste den mindre gynnsamma utvecklingen av produktiviteten inom landet bero på andra förhållanden. Författaren finner det naturligt att söka förklaringen i förändringarna av landets industriella struktur och i den takt med vilken dessa förändringar

ägt rum. Tidigare studier visar nämligen, att inom en marknadsstyrd industriell ekonomi kan huvuddelen av produktivitetsutvecklingen förklaras av omfördelningen av resurserna mellan industriföretagen, dvs av strukturomvandlingen. I ett något längre tidsperspektiv beror såväl produktivitetsökning som tillväxt och lönsamhet av hur investeringar och arbetskraft omfördelas till de bästa existerande anläggningarna och hur snabbt icke lönsamma anläggningar avvecklas. Den stagnerade produktiviteten i Sverige och den relativt långsamma utvecklingen därefter kan förklaras av en uppbromsad strukturomvandling.

Expansion utomlands

Denna uppbromsning har förorsakats av att prisbildningen på kapitalmarknad och arbetsmarknad störts genom politiska ingrepp, vilket bl a fått till följd att svenska industriföretag i stället försökt att expandera utomlands. Vidare har man inte velat acceptera, att företagsmisslyckanden hör till det normala mönstret för ekonomisk tillväxt. Genom kortsiktig ekonomisk politik har man försökt att tillfälligt hålla sysselsättningen uppe. Därigenom har existerande produktionsstrukturer konserverats.

Den kortsiktiga politiken har också lett till att den svenska industriproduktionen kommit att domineras av stora multinationella företag. Därigenom har de mindre företagen och nyetableringar kommit att spela en mindre roll i Sverige än inom andra industriländer, vilket också hållit tillbaka strukturomvandlingen och påverkat tillväxten i negativ riktning. Inom en ekonomi som i välfärdshänseende grundar sig på en internationellt baserad produktionsstruktur måste industrin hela tiden medvetet sträva efter att bibehålla och även förbättra sitt relativa konkurrensläge. En tillväxtpolitik förutsätter att tempot i strukturomvandlingen höjs och att de konsekvenser som följer

av strukturomvandlingen accepteras. I detta sammanhang är nyetableringar viktiga. På kort sikt leder ett nyföretagande till att existerande verksamheter utsätts för en effektiv konkurrens. I ett längre tidsperspektiv – 20 år eller mera – kommer nyetableringarna att ha en avgörande roll för den ekonomiska utvecklingen genom att höja företagssektorns prestationsförmåga. Detta förutsätter en industrimiljö som stimulerar nyföretagandet. Dominansen av storföretag inom den svenska industriproduktionen kan ha hämmat utvecklingen av mindre företag och etableringen av nya företag. Dessa kan bl.a. ha svårigheter att klara sig på samma arbetsmarknad som stora företag. En utflyttning av stora företag kan därför vara positivt, eftersom detta kan ge utrymme för småföretag och nyetablering. Vad som emellertid oroar i detta avseende är att det synes vara den mera avancerade verksamheten av industrin som flyttar utomlands.

En växande offentlig sektor, som är skyddad för konkurrens, kan också ha en negativ effekt på produktivitetens utvecklingen, eftersom den i mindre utsträckning utsätts för en strukturanpassning. När den privata sektorn, som är föremål för en strukturomvandling minskar, minskar också förutsättningarna för ekonomisk tillväxt inom ekonomin.

Konkurrens – samverkan

Av vad som sägs ovan förstås att författaren ger konkurrensen en viktig roll vid bestämningen av produktivitet och tillväxt inom landet. Även om konkurrensens roll i detta avseende inte skall ifrågasättas, så skulle det ändå vid framtida produktivitetsstudier vara intressant att undersöka hur en samverkan i stället för en konkurrens mellan parter påverkar produktiviteten. Vid transaktionskostnader och transaktionsspecificiteter uppkommer ofta en mera stabil relation mellan köpare och säljare. Vid en sådan relation ersätts ofta

konkurrens av en samverkan mellan parterna. Det är mycket som talar för att denna samverkan bör ha positiva effekter på produktiviteten, men en mera detaljerad analys skulle vara önskvärd.

I anslutning härtill ligger det nära till hands att ställa frågan, vilka effekter *cluster*-bildningar har på produktivitet och tillväxt. Kännetecknade för näringar som ingår i ett cluster är att de ofta visar en god nationell och internationell konkurrenskraft. Inom ett cluster är informationsflödet ofta rikt och innovationer sprids snabbt. Cluster-bildningar stimulerar gärna till utvecklingen av specialiserade produktionsresurser och till en omfattande FoU-verksamhet. Dessa faktorer talar för att cluster-bildningar påverkar produktiviteten positivt, men liksom vid stabila relationer är en mera ingående analys önskvärd.

Tjänsteproduktionen

I sin bok tar Gunnar Eliasson också upp den relativt ofta framförda uppfattningen, att den ökade tjänsteproduktionen – av två skäl – ger upphov till ett besvärligt produktivetsproblem. För det första anses produktivitetens utvecklingen ske långsammare inom tjänsteproduktionen än inom varuproduktionen. För det andra anses tjänsteproduktionen vara svårare att mäta än varuproduktionen. Författaren hävdar emellertid, att problemen att mäta produktionsstorlek är desamma i varu- och tjänsteproduktion. Större delen av de varuproducerande företagens resurser används till en intern tjänsteproduktion, vilken syftar till att höja varornas kvalitet genom bl.a. produktutveckling, marknadsföring och distribution. Det stora problemet är marknadernas förmåga att ge rätt värdering av varors och tjänsters kvaliteter.

Författaren framhåller att det är väsentligt att klargöra hur den offentliga sektorn påverkar den privata produktionen. I ett avsnitt av kapitel 2 finns ett vik-

tigt påpekande av den betydelse som infrastrukturen kan ha på industrins produktivitet. Under de senaste två decennierna har en rad undersökningar och vetenskapliga studier utförts för att systematisera och analysera infrastrukturens samband med ekonomisk utveckling. Flera av undersökningarna visar ett starkare positivt samband mellan offentliga investeringar i infrastruktur och industriproduktivitet än vad man tidigare räknat med.

Författaren konstaterar att svensk välfärd idag bygger på förmågan att driva storföretag i internationell konkurrens. Därigenom är den nationella infrastrukturen mera utsatt än tidigare, men samtidigt öppnas möjligheter för en fortsatt tillväxt. Idag krävs också en helt annan politik för ekonomisk tillväxt än den som fördes på 1960-talet. Idag handlar det om att göra landet attraktivt för nyetableringar och investeringar. Ett bättre klimat i detta avseende nödvändiggör ett prissystem i balans. Det fordrar också en kompetensuppbyggnad som ger en god tillgång på utbildad och erfaren arbetskraft.

Min uppfattning är att Gunnar Eliasson skrivit en bok som genom sin inriktning och uppläggning på ett bra sätt kompletterar tidigare skrifter rörande produktivitetens utvecklingen inom svensk industri. Den är inte direkt lättillgänglig, men det är stimulerande att gå igenom den. Den bör vara väl lämpad för beslutsfattare och andra inom näringsliv och politik. Jag hoppas att boken också finner sin väg till litteraturlistorna på universitet och högskolor.

*Ekon dr ARNE M ANDERSSON
Nationalekonomiska institutionen
Handelshögskolan vid
Göteborgs universitet*